

ZAPISNIK
sa 50. sjednice Odbora za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore,
održane 19. maja 2015. godine

Sjednica je počela u 12 sati i 10 minuta.

Sjednicom je predsjedavao dr Halil Duković, predsjednik Odbora.

Sjednici su prisustvovali sljedeći članovi/ce Odbora: Husnija Šabović, doc.dr Srđa Popović, prim. dr Izet Bralić, Rešad Sijarić, Zoran Miljanić i dr Ljiljana Đurašković, zamjenica predsjednika Odbora.

Sjednici nijesu prisustvovali poslanici/ce: Ljerka Dragičević, dr Radovan Asanović, Snežana Jonica i mr Dritan Abazović.

Sjednici su, u skladu sa članom 67 stav 2 Poslovnika Skupštine Crne Gore, prisustvovali: Arijana Vučinić- Nikolić, generalna direktorka Direktorata za predškolsko i osnovno obrazovanje i vaspitanje i obrazovanje lica sa posebnim potrebama u Ministarstvu prosvjete, dr Mensud Grbović, pomoćnik ministra zdravlja, Svetlana Sovilj, savjetnica u Ministarstvu rada i socijalnog staranja, mr Branka Tanasijević, predsjednica Odbora za prosvjetu, nauku, kulturu i sport, Benjamin Perks, šef Predstavništva UNICEF-a u Crnoj Gori, Marija Manojlović, savjetnica za socijalna pitanja u Predstavništvu UNICEF-a u Crnoj Gori, Maja Kovačević, savjetnica za obrazovanje u Predstavništvu UNICEF-a u Crnoj Gori, Dejan Obradović, savjetnik za programska pitanja u Komesarijatu Ujedinjenih nacija za izbjeglice (UNHCR), Milan Radović, koordinator Programa ljudskih prava u NVO "Građanska alijansa" i Nataša Anastasov, predstavница Saveza udruženja roditelja djece i omladine sa teškoćama u razvoju "Naša inicijativa".

Sjednicu su pratili predstavnici medija.

****

Za sjednicu je utvrđen sledeći

D N E V N I R E D:

TEMATSKA SJEDNICA:

**„VAŽNOST ULAGANJA U PREDŠKOLSKO OBRAZOVANJE ZA SVU DJECU
U CRNOJ GORI“**

****

Predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode dr Halil Duković je pozdravio prisutne i zahvalio što su se odazvali pozivu za učešće na tematskoj sjednici Odbora na kojoj će razgovarati o važnosti ulaganja u predškolsko obrazovanje za svu djecu u Crnoj Gori.

Posebnu zahvalnost je uputio predstavnicima UNICEF-a sa kojima je, u okviru kontinuirane i veoma kvalitetne saradnje, organizovana sjednica.

Podsjetio je da Odbor za ljudska prava i slobode u skladu sa Planom aktivnosti za 2015. godinu i ove, kao i prethodne tri godine, naročitu pažnju posvećuje pravima djeteta kroz brojne aktivnosti koje se odnose na različite oblasti djelovanja u cilju poboljšanja položaja djece u njihovom najboljem interesu i radi podizanja stepena poštovanja njihovih prava u Crnoj Gori. Naveo je da prema podacima iz „Studije o ulaganju u rano obrazovanje djece u Crnoj Gori“, koju je Predstavništvo UNICEF-a u Crnoj Gori realizovalo u saradnji sa Ministarstvom prosvjete, kao

i podacima istraživanja koje su sproveli Monstat i UNICEF, u Crnoj Gori manje od polovine djece uzrasta od 3 do 6 godina (40%) pohađa predškolsko obrazovanje, iako je ono od presudnog značaja za njihov pravilan rast i razvoj. Takođe, na međunarodnoj konferenciji „Kvalitet obrazovanja- važnost ulaganja u predškolsko vaspitanje i obrazovanje“, održanoj 8. jula 2014. godine u Podgorici zaključeno je da je „Dugoročno ulaganje u rano obrazovanje od suštinske važnosti za individualni i društveni razvoj.“

Predsjednik je ukazao da predškolsko obrazovanje ima veoma važnu ulogu u razvoju djeteta i značajne pozitivne socio-ekonomske efekte na društvo u cjelini, što potvrđuju rezultati brojnih istraživanja. Istakao je da je važnost ulaganja u predškolsko obrazovanje prepoznata i u strateškim dokumentima Crne Gore, jer se u Strategiji ranog i predškolskog obrazovanja i vaspitanja za period od 2010. do 2015. godine, kao vodeće načelo ističe da za svu djecu u Crnoj Gori, od rođenja do polaska u osnovnu školu, treba obezbijediti kvalitetne usluge za rani razvoj i učenje kako bi ostvarili svoj puni potencijal. U tom pravcu, u Crnoj Gori se preduzimaju brojne aktivnosti, a podaci iz Studije biće od velike koristi, zato što se predlaže način na koji se usluge predškolskog obrazovanja mogu proširiti na što veći broj djece, naročito one iz marginalizovanih grupa.

Predsjednik Odbora je predložio da šef Predstavništva UNICEF-a u Crnoj Gori Benjamin Perks predstavi Studiju o ulaganju u rano obrazovanje djece u Crnoj Gori, a nakon toga da se u diskusiju uključe predstavnici državnih organa, međunarodnih organizacija, nevladinih organizacija i poslanici, sa čime su se saglasili članovi Odbora.

Benjamin Perks, šef Predstavništva UNICEF-a u Crnoj Gori, prezentovao je Studiju o ulaganju u rano obrazovanje djece u Crnoj Gori, koju je objavilo Predstavništvo UNICEF-a u Crnoj Gori u saradnji sa Ministarstvom prosvjete.

Istakao je suštinu Studije- ona šalje tri ključne poruke:

- ulaganje u predškolsko obrazovanje je najbolja moguća investicija za svako društvo i od presudnog je značaja za ostvarivanje ljudskih prava svih građana i garancija dugoročnog ekonomskog razvoja društva;

- cilj je da se postigne opšti obuhvat predškolskim obrazovanjem u Crnoj Gori za djecu uzrasta od tri do pet godina, što je ostvarivo u narednom petogodišnjem periodu, a čemu je Ministarstvo prosvjete, uz podršku UNICEF-a, posvećeno i

- nijesu potrebna dodatna budžetska izdvajanja, već samo minimalne kapitalne investicije za ostvarenje navedenog cilja.

Perks je ukazao na važnost ranog obrazovanja djece za postizanje pozitivnih socio-ekonomskih efekata za cijelo društvo, na šta ukazuju nedavna brojna istraživanja. Ulaganje u rano obrazovanje je veoma značajno jer se formiranje kognitivnih i nekognitivnih funkcija u najvećoj mjeri vrši u prvih četiri godine života i 85% razvoja ljudskog mozga se dešava do pete godine života. Takođe, uočeno je da razvoj kapaciteta za govor i sluh vrhunac dostiže u uzrastu do tri godine, pa je i stimulacija ljudskog mozga najoptimalnija ukoliko se dešava u ranom djetinjstvu. Podsjetio je da je ekonomista Džejms Hekman utvrdio da se najveća stopa povraćaja ulaganja u jednom društvu odnosi na ulaganja u obrazovanje, jer stopa povrata za svaki dolar uloženi u djecu od rođenja do pete godine iznosi oko 17 dolara, što kasnije doprinosi produktivnosti i blagostanju društva. Takođe, rezultati istraživanja ukazuju da rano obrazovanje doprinosi smanjenju kriminala i bolesti zavisnosti. PISA testiranja i rezultati u oblasti naučne, matematičke i čitalačke pismenosti ukazuju na povezanost pohađanja predškolskog obrazovanja i uspjeha djeteta tokom daljeg školovanja, jer djeca uzrasta 15 godina koja su ga pohađala postižu značajno bolje rezultate i znatno su ispred svojih vršnjaka koji nijesu pohađali predškolsko obrazovanje, tako da dijete koje

pohađa predškolsko obrazovanje dok se ne upiše u osnovnu školu u prosjeku je čulo 90 miliona riječi više nego dijete koje svo vrijeme provodi sa porodicom. Zaključio je da je zbog svega navedenog predškolsko obrazovanje važno za razvoj svakog djeteta pojedinačno, ali i društva kao cjeline.

Govoreći o trenutnom stanju u oblasti predškolskog obrazovanja u Crnoj Gori, Benjamin Perks je naveo da od 52% djece upisane u vrtić, svega 40% pohađa predškolske ustanove. Naglasio je da postoji velika regionalna razlika u tom pogledu pa, primjera radi, djeca koja su rođena u Budvi imaju deset puta veću šansu da pohađaju predškolsko obrazovanje od djece rođene u Rožajama. Prema istraživanjima u evropskim državama, opštine sa najnižom stopom upisa djece u predškolsko obrazovanje imaju najniži nivo razvoja po mjeri čovjeka i najsiromašnijih 20% djece imaju deset puta manje šanse da pohađaju predškolsko obrazovanje od 20% najbogatije djece. U Crnoj Gori bogatije opštine imaju veću stopu upisa djece u predškolsko obrazovanje od siromašnih. Ukazao je da jaz između djece koja su pohađala predškolsko i one koja nijesu može dovesti do međugeneracijskog ciklusa siromaštva i regionalne nerazvijenosti.

U poređenju sa zemljama Evropske unije i OECD-a koje u predškolsko obrazovanje ulažu 0,5 % svog bruto-društvenog proizvoda i Srbijom koja ulaže 0,43% BDP, Crna Gora ulaže 0,38% svog BDP u predškolsko obrazovanje, što je, po ocjeni UNICEF-a, u narednom periodu potrebno povećati. Interesantni su podaci da distribucija ukupnih godišnjih troškova po djetetu u predškolskim ustanovama za 2012. godinu pokazuje da se najviše izdvaja za plate vaspitačima i ostalom kadru u predškolskim ustanovama (78,40%) i troškove ishrane (8,60%). S toga podatak da se 0,20% sredstava distribuira na obrazovanje nastavnog kadra koji radi sa djecom Perks ocjenjuje alarmantnim i ova izdvajanja je neophodno uvećati, jer globalna istraživanja o predškolskom obrazovanju u proteklih 15-ak godina ukazuju da postignutim rezultatima predškolskog obrazovanja veoma mnogo doprinosi kvalitet nastave zbog čega nastavnici moraju biti upućeni u najnovija pedagoška dostignuća.

Šef Predstavništva UNICEF-a u Crnoj Gori je saopštio da u saradnji sa Ministarstvom prosvjete nastoje riješiti neke od uočenih problema, naglašavajući da je sada pravo vrijeme za to, jer se aktivnosti na postizanju univerzalnog obuhvata predškolskim obrazovanjem poklapaju sa globalnim ciljevima Ujedinjenih nacija o kojima se trenutno pregovara, kao i sa Strategijom "Evropa 2020" kojom je definisano da u zemljama Evropske unije do 2020. godine obuhvat djece predškolskim obrazovanjem bude 95%. Države Evropske unije su blizu zacrtanog cilja jer je sada u njima 92-93% obuhvat djece predškolskim obrazovanjem, a ukoliko Crna Gora ne preduzme mjere u ovoj oblasti, moglo bi doći do velikog raskoraka sa ekonomskim tržištem Evropske unije. Pohvalio je aktivnosti Ministarstva prosvjete navodeći da je proširenje obuhvata djece predškolskim obrazovanjem glavni cilj Strategije ranog i predškolskog vaspitanja i obrazovanja.

Benjamin Perks je istakao da svako dijete bez obzira gdje živi ima pravo da pohađa predškolski pripremni program koji bi trajao tri sata dnevno, pet dana nedjeljno, deset mjeseci, odnosno 600 sati godišnje što je minimalni zahtjev za optimalni razvoj u ranom djetinjstvu. Taj pedagoški rad sa djecom bi se odvijao uglavnom kroz igru i zabavne aktivnosti. Predloženo je da ovim programom budu obuhvaćeni petogodišnjaci 2015. godine, četvorogodišnjaci 2017. godine i trogodišnjaci 2019. godine. I ono najvažnije- princip je da taj trosatni program bude besplatan za svu djecu, a može se ostvariti bez dodatnih budžetskih izdvajanja.

Perks je saopštio da je prvo urađena analiza trenutnih izdvajanja po jednom djetetu u sistemu predškolskog obrazovanja, a prilikom procjene uzeti su u razmatranje troškovi: zarada zaposlenih i njihove edukacije, ishrane, redovnog održavanja i komunalija, rente i drugi troškovi. Naglasio je da su uračunali i troškove prevoza koji bi trebalo obezbijediti djeci koja žive udaljeno

od predškolskih ustanova. Utvrđeno je da cjelodnevni boravak djeteta u predškolskoj ustanovi u Crnoj Gori na godišnjem nivou iznosi 1066 eura. Trosatni program po djetetu bi iznosio 266,5 eura godišnje, jer bi djeca boravila u vrtićima u popodnevnom časovima, a boravak od tri sata ne bi zahtijevao troškove ishrane i održavanja kuhinja i spavaona. Prihodi predškolskog obrazovanja u Crnoj Gori koji iznose 17,5 miliona eura se sastoje od 80% sredstava iz državnog budžeta (12 miliona) i 20% izdvajanja roditelja za troškove ishrane, odnosno 5,5 miliona eura. Problem je što se uglavnom 2,5 miliona eura od roditelja ne naplati, jer ne vode redovno djecu u vrtić i ne uplaćuju sredstva, tako da ovo nije održivo za vođenje predškolskog sistema koji bi bio svjetskog ranga. Ukoliko bi se iznos neprikupljenih sredstava umanjio za polovinu, obuhvat predškolskim obrazovanjem sa sadašnjih 52% mogao bi se povećati na 75%.

Šef Predstavništva UNICEF-a u Crnoj Gori je saopštio da Studija predlaže tri scenarija za povećanje učešća, odnosno naknade roditelja za predškolsko obrazovanje. Planirano je da se naknada za cjelodnevni program koji je sada najjeftiniji u Jugoistočnoj Evropi minimalno poveća. Ako se naplata te naknade ostvari u 100% iznosu i poveća nekoliko eura na mjesečnom nivou, u petogodišnjem periodu mogli bi postići opšti obuhvat i svu djecu upisati u predškolsko obrazovanje.

Prvi scenario podrazumijeva da je iznos učešća roditelja isti u svim gradovima u Crnoj Gori, kao i da cijena učešća roditelja bude ista za jaslice i vrtić. Za prvi scenario je predviđeno postepeno povećanje učešća roditelja - 40 eura u 2015. godini, 44 eura do 2017. i 46 eura do 2019. godine.

Drugim scenarijom se predlaže 20% veća naknada u opštinama sa visokom stopom obuhvata (Budva, Tivat, Kotor, Herceg Novi) i 20% niža naknada u opštinama sa niskom stopom obuhvata (Bijelo Polje, Berane, Šavnik, Andrijevica, Plužine i Rožaje), dok u opštinama koje imaju prosječnu stopu obuhvata djece predškolskim obrazovanjem (Podgorica, Cetinje, Kolašin, Danilovgrad, Bar, Pljevlja, Žabljak, Nikšić, Mojkovac, Ulcinj i Plav) roditelji izdvajaju prosjek od pomenutih naknada. Povećanje iznosa za realizaciju drugog scenarija podrazumijeva posebno povećanje za opštine sa visokim obuhvatom djece - 48 eura u 2015. godini, 50 eura do 2017. godine i 53 eura do 2019. godine. Za opštine sa prosječnim obuhvatom djece izdvajanja bi bila - 40 eura u 2015. godini, 42 eura do 2017. godine i 44 eura do 2019. godine i na kraju, neznatno povećanje za opštine sa niskom stopom obuhvata djece - 32 eura u 2015. godini, 34 eura do 2017. godine i 36 eura do 2019. godine.

Treći scenario podrazumijeva da troškovi za jaslice budu veći od troškova za vrtić. Preporučeno je povećanje učešća roditelja u troškovima ishrane za jaslice - 45 eura u 2015. godini, 48 eura do 2017. godine i 51 euro do 2019. godine, a kada je u pitanju iznos troškova za vrtić predloženo je neznatno povećanje -40 eura u 2015. godini, 42 eura do 2017. godine i 44 eura do 2019. godine.

Roditelji djece koja pohađaju cjelodnevni program boravka u predškolskim ustanovama plaćali bi naknadu, ali bi i dalje imali veći iznos subvencija iz budžeta u odnosu na roditelje čija djeca pohađaju samo trosatni program. Roditelji djece koja pohađaju cjelodnevni program se subvencioniraju iz budžeta u iznosu od 600 eura, što je daleko više od 266 eura za dijete u tročasovnom programu. Benjamin Perks je saopštio da je trenutno 60% djece koja nijesu u predškolskom obrazovanju, a do kraja ovog programa bi bili uključeni svi, za šta bi trebalo samo 17% uvećati postojeća izdvajanja, čime bi se obezbijedili troškovi za dodatne kapacitete.

Mišljenja je da u Crnoj Gori postoje veoma kvalitetno urađene predškolske ustanove, čije održavanje veoma košta, a kapaciteti su nedovoljno popunjeni i takav model nije primjenljiv u ruralnim područjima gdje je potrebno izgraditi manje vrtiće bliže selima ili adaptirati i prilagoditi

namjeni postojeće zgrade osnovnih škola, zdravstvenih ustanova, mjesnih kancelarija. Naveo je primjer nedavno izgrađenog vrtića u Bijelom Polju koji se po kvalitetu može uporediti sa vrtićima na Menhetnu i u Londonu, ali isti nije primjenljiv za ruralni dio Crne Gore, jer udaljenost sela od vrtića je velika. Takođe, predložio je da se određenom broju djece obezbijedi predškolsko obrazovanje u popodnevnim satima kada bi prostorije osnovnih škola i zdravstvenih ustanova bile slobodne.

Šef Predstavništva UNICEF-a u Crnoj Gori, Benjamin Perks je zaključio da je, u cilju poboljšanja i unapređenja stanja u predškolskom obrazovanju u narednom periodu, potrebno: utvrditi akcioni plan za svaku opštinu u saradnji sa Ministarstvom prosvjete i UNICEF-om; izvršiti pojedine izmjene zakonodavnih i strateških dokumenata; angažovati novi nastavni kadar koji će realizovati predškolski pripremni program; pripremiti programe edukacije za nastavni kadar; unaprijediti kurikulum kratkog programa da odgovara budućem predškolskom pripremnom programu; pripremiti plan poboljšanja realizacije prihoda od strane roditelja; sprovesti kampanju podizanja svijesti među roditeljima i inicirati povećanje procenta izdvajanja iz državnog budžeta za predškolsko obrazovanje.

Podsjetio je da su rezultati istraživanja pokazali da roditelji sa sjevera u velikom broju slučajeva ne smatraju da je predškolsko obrazovanje važno za razvoj njihovog djeteta i da su ukazali da su udaljenost i siromaštvo glavni razlozi zbog kojih ne šalju djecu u vrtić. UNICEF je uradio Studiju o dječijem siromaštvu koja je pokazala da najsiromašnije porodice u državi koje žive u udaljenim selima daleko od gradskih jezgara, nemaju ni sopstveno vozilo kojim bi prevozili djecu do vrtića. Takođe, istakao je da je više od 90% roditelja sa sjevera izjavilo da bi poslali djecu u vrtić ukoliko bi tročasovni program bio besplatan i ukoliko se riješe problemi prouzrokovani udaljenošću i siromaštvom.

Zbog toga su UNICEF i Ministarstvo prosvjete pokrenuli Kampanju „Svi u vrtić!“ u Bijelom Polju, Beranama, Rožajama, Plavu i Andrijevici, izražavajući nadu da će Kampanja doprinijeti jačanju svijesti o važnosti ulaganja u predškolsko obrazovanje.

Na samom kraju prezentacije, Šef Predstavništva UNICEF-a u Crnoj Gori je prikazao fotografije pojedinih aktivnosti realizovanih na sjeveru Crne Gore u okviru Kampanje “Svi u vrtić!” Zaključio je izlaganje ponavljanjem tri ključne poruke »Studije o ulaganju u rano obrazovanje djece u Crnoj Gori«.

U raspravi su učestvovali: Arijana Vučinić Nikolić, generalna direktorka Direktorata za predškolsko obrazovanje i vaspitanje i obrazovanje lica sa posebnim potrebama u Ministarstvu prosvjete, dr Mensud Grbović, pomoćnik ministra zdravlja, Svetlana Sovilj, savjetnica u Ministarstvu rada i socijalnog staranja, Dejan Obradović, savjetnik za programska pitanja u UNHCR-u, Milan Radović, koordinator Programa ljudskih prava u NVO „Građanska alijansa“, Nataša Anastasov, predstavnik Saveza udruženja roditelja djece i omladine sa teškoćama u razvoju “Naša inicijativa”, mr Branka Tanasijević, predsjednica Odbora za prosvjetu, nauku, kulturu i sport, članovi Odbora za ljudska prava i slobode prim. dr Izet Bralić, Zoran Miljanić, Rešad Sijarić i predsjednik Odbora dr Halil Duković.

Arijana Vučinić Nikolić, generalna direktorka Direktorata za predškolsko i osnovno obrazovanje i vaspitanje i obrazovanje lica sa posebnim potrebama u Ministarstvu prosvjete, je saopštila da je riječ o humanoj Kampanji koja se realizuje u pravom trenutku radi dobrobiti djece i dostizanja evropskih standarda u ovoj oblasti. Ministarstvo prosvjete priprema Strategiju ranog i predškolskog vaspitanja i obrazovanja za period od 2016. do 2020. godine čije ciljeve će definisati na osnovu analiza i rezultata Kampanje. Mišljenja je da se do 2020. godine može dostići cilj od 95 % obuhvata djece uzrasta od 3 do 6 godina predškolskim obrazovanjem. Ocijenila je da je

pohađanje predškolskih ustanova veoma važno za razvoj vještina djece i za njihovu socijalizaciju. Podsjetila je da je u 2014/2015. godini u predškolske ustanove upisano 15.871 dijete koji borave u 21 predškolskoj ustanovi sa 103 vaspitne jedinice, u okviru kojih je organizovano 515 vaspitnih grupa. U periodu od 2008. do 2015. godine u Crnoj Gori je izgrađeno devet novih vrtića, a u narednom periodu izgrađiće se još sedam, čime će se kapaciteti povećati i doprinijeti povećanju broja djece upisanih u vrtiće. Saopštila je da u Crnoj Gori postoji 14 licenciranih privatnih vrtića, ali i određeni broj njih koji nijesu licencirani. Saopštila je da jedan broj djece u Crnoj Gori jeste uključen u predškolsko obrazovanje, ali nijesu obuhvaćeni analizom, jer pohađaju private vrtiće koji nijesu licencirani. Pozvala je nevladine organizacije koje se bave obrazovanjem i vaspitanjem djece da se licenciraju, a javnost da nadležnoj inspekciji prijave eventualne zloupotrebe u ovoj oblasti. Ministarstvo prosvjete će raditi na unapređenju predškolskih programa kako bi se djeci ponudilo najbolje obrazovanje koje će im kasnije koristiti. Izrazila je nadu da će Ministarstvo prosvjete u narednom periodu imati punu podršku svih nadležnih subjekata i partnera u dostizanju planiranog 95% obuhvata djece predškolskim obrazovanjem.

Mensud Grbović, pomoćnik ministra zdravlja, istakao je da su činjenice navedene u Studiji nesporne, a da je njena najveća korist spoznaja da svakom djetetu treba pružiti jednake šanse za rani razvoj. Zdravstveni sistem može dati doprinos stavljanjem svojih prostornih i ljudskih kapaciteta u funkciju ranog dječijeg razvoja u dijelu predškolskog obrazovanja, pogotovo u ruralnim djelovima gdje zdravstveni sistem ima razvijene kapacitete. Naveo je mogućnost da se određeni prostori namijenjeni zdravstenoj zaštiti, u vremenu kada se ne koriste, upotrebe za tročasovni program predškolskog obrazovanja, istakavši da u mnogim ruralnim sredinama rade zdravstveni radnici koji tu borave 24 časa i mogu biti dobra podrška aktivnostima koje se tiču ranog dječijeg razvoja.

Svetlana Sovilj, savjetnica u Ministarstvu rada i socijalnog staranja, je istakla da se aktivnosti ovog Ministarstva prevashodno odnose na zaštitu osjetljivih kategorija stanovništva, pogotovo djece bez roditeljskog staranja, djece ometene situacijom u porodici, djece sa posebnim obrazovnim potrebama, zlostavljane i zanemarene djece, kao i one iz porodica koje primaju materijalno obezbjeđenje. Zakon o socijalnoj i dječijoj zaštiti propisuje prava na usluge socijalne i dječije zaštite, kao i materijalna prava koja se odnose na zaštitu djece, kao što su naknada za novorođeno dijete, dodatak za djecu, troškovi ishrane u predškolskim ustanovama, pomoć za vaspitanje i obrazovanje djece i mladih sa posebnim obrazovnim potrebama, refundacija naknada zarade i naknada zarade za porodijsko, odnosno roditeljsko odsustvo. Istakla je da Zakon o predškolskom vaspitanju i obrazovanju propisuje da troškove ishrane djece bez roditeljskog staranja i djece čiji su roditelji korisnici materijalnog obezbjeđenja plaća centar za socijalni rad na čijoj je teritoriji prebivalište djeteta, odnosno roditelja. Mjesečni broj korisnika ovog prava je oko 1100, što zavisi od perioda godine. Saopštila je da će Ministarstvo rada i socijalnog staranja nastaviti da brine o najosjetljivijim kategorijama djece, kao i o najosjetljivijim kategorijama stanovništva.

Dejan Obradović, savjetnik za programska pitanja u Komesarijatu Ujedinjenih nacija za izbjeglice (UNHCR) je saopštio da je UNHCR, u saradnji sa Ministarstvom unutrašnjih poslova i Ministarstvom rada i socijalnog staranja podržavao izbjeglice da do kraja 2014. godine apliciraju za status stranca sa stalnim nastanjenjem u Crnoj Gori. Za 2500 lica još uvijek se nije dobio odgovor na zahtjev, a UNHCR će nastaviti sa praćenjem ovog procesa dok sva ova lica ne dobiju dozvole boravka. UNHCR se takođe fokusira na dostupnost prava za izbjegla lica, među kojima je i pravo na obrazovanje. Konstatovao je da je svoj djeci iz ove populacije, o kojima UNHCR vodi brigu, obezbijeđen nesmetan pristup obrazovanju, iako je ranije postojao problem prilikom

upisa u školu za djecu bez izvoda iz matične knjige rođenih, što je sada riješeno. Ukazao je na podatak da nijesu sva djeca obuhvaćena sistemom predškolskog obrazovanja, posebno romska djeca sa sjevera države. Prema podacima kojima raspolaže UNHCR nijedno od 30 djece uzrasta od 3 do 6 godina iz romskog naselja u Beranama ne pohađa predškolske ustanove. Sa druge strane, od 190 djece pripadnika RAE populacije koja su nastanjena u naselju Konik, oko 150 djece ili 80% je obuhvaćeno nekim od oblika predškolskih aktivnosti, koje sprovode Crveni krst i Fond za edukaciju Roma u saradnji sa predškolskim ustanovama. Ovo je rezultat višegodišnjih kontinuiranih aktivnosti Vlade Crne Gore, Delegacije EU, UNHCR i ostalih, koji su prepoznali romsku populaciju kao ugroženu. Sugerisao je da se aktivnosti koje su realizovane u Kampu Konik u pogledu vaspitanja i obrazovanja romske djece primijene i na djecu iz drugih romskih naselja u Crnoj Gori čime će se značajno doprinijeti njihovoj integraciji u crnogorsko društvo.

Milan Radović, koordinator Programa ljudskih prava u NVO „Građanska alijansa“ je pohvalio Odbor za ljudska prava i slobode zbog toga što na dnevni red sjednica stavlja važne teme za crnogorsko društvo. Takođe, veoma kvalitetnom i temeljnom je ocijenio Studiju o ulaganju u rano obrazovanje djece u Crnoj Gori. Smatra da sve aktivnosti koje će Ministarstvo prosvjete i ostale nadležne institucije planirati i realizovati u ovoj oblasti treba da obuhvate i programe podrške ugroženim kategorijama stanovništva, jer veliki broj građana nema dovoljno sredstava da upiše dijete u predškolsku ustanovu. Neophodno je da se razvijaju i drugi sistemi podrške porodici za upis djece, pogotovo za pripadnike romske populacije, socijalno ugrožene i djecu sa teškoćama u razvoju. Pozvao je Ministarstvo prosvjete da sprovede adekvatne aktivnosti za suzbijanje, odnosno sankcionisanje rada nelicenciranih vrtića.

Nataša Anastasov, predstavnica Saveza udruženja roditelja djece i omladine sa teškoćama u razvoju “Naša inicijativa” je istakla da se planirani procenat obuhvata djece u predškolskim ustanovama do 2020. ne može ostvariti ukoliko se ne uključe djeca sa teškoćama u razvoju i posebnim obrazovnim potrebama. Iako je pohađanje predškolskih ustanova za djecu sa teškoćama u razvoju besplatno, mali broj njih pohađa predškolsko, jer se suočavaju sa problemima nepristupačnosti ustanova. Takođe, nedovoljno je edukovan kadar za rad sa ovom djecom, a djeca sa teškoćama u razvoju mogu pohađati obrazovne ustanove samo uz prisustvo asistenta u nastavi. Ukazala je na veliku razliku između broja asistenata u nastavi u Podgorici i u drugim gradovima. Navela je da veliki procenat djece u Budvi pohađa predškolske ustanove čiji su kapaciteti ograničeni. Zaključila je da je inkluzija djece proces kojem će Savez “Naša inicijativa” pružiti punu podršku.

Mr Branka Tanasijević, predsjednica Odbora za prosvjetu, nauku, kulturu i sport je podsjetila da je to radno tijelo Skupštine takođe analiziralo Studiju o ulaganju u rano obrazovanje djece u Crnoj Gori i donijelo određene zaključke. Saglasila se sa ocjenama o značaju ulaganja u rano obrazovanje, jer se time utiče na razvoj kognitivnih i nekognitivnih sposobnosti kod djece. Naglasila je da su škole vaspitno-obrazovne ustanove u kojima se osim kognitivnih vještina razvijaju i socijabilnost, solidarnost, sklonost ka dijalogu i timskom radu, što je posebno važno za djecu sa teškoćama u razvoju koja su po principu inkluzivnog obrazovanja uključena u predškolske ustanove. Istakla je da je to pozitivno iskustvo koje je pokazalo da djeca sa teškoćama u razvoju u takvom ambijentu brže napreduju, jer, uslovno rečeno, postaju zdrava djeca i privikavaju se na različitost, shvatajući da su jednako važni i jednako voljeni u njihovim porodicama i društvu. U ranom uzrastu razvijaju se osobine koje su od vitalnog značaja za kvalitet života u odrasloj dobi. Ukazala je da pored nedostatka prostornih kapaciteta postoji i problem neiskorišćenosti postojećih kapaciteta, naročito na sjeveru Crne Gore i očekuje da će to biti riješeno izgradnjom dovoljnog broja predškolskih ustanova i adaptacijom postojećih. Zabrinjavajućim ocjenjuje podatak da se

30 % roditelja izjašnjava da pohađanje predškolske ustanove nije najbolje rješenje za njihovo dijete, već da je bolje da ona borave sa bakom i djedom. Činjenica je da je pozitivan porodični ambijent ključni uslov za srećno i bezbrižno djetinjstvo, a skoro istu važnost za dijete ima i boravak sa vršnjacima, što je dokazano u sociologiji, psihologiji, humanističkim naukama, ali i u medicini. Istakla je da se u situacijama kada djeca borave isključivo sa odraslim licima mogu javiti deformacije- infantilna regresija kod odraslih i hiperstimulacija mladih što dovodi do, žargonski nazvano, „star-malog“ djeteta. Pored roditeljske brige i njege, neophodno je da djeca borave u predškolskim ustanovama, makar tri sata dnevno. Da bi se ukazalo na važnost predškolskog obrazovanja potrebno je sa podacima iz Studije upoznati širu javnost i sprovesti kampanju sa čijom realizacijom su UNICEF i Ministarstvo prosvjete već počeli. Podsjetila je na rezultate kampanji realizovanih u prethodnom periodu, ukazujući da je Kampanjom “Svako dijete treba porodicu” uveliko smanjen broj djece u ustanovama i povećan broj nesrodničkih hraniteljskih porodica.

Poslanica mr Branka Tanasijević je ocijenila da je dobra ideja da se prostorije udaljenih seoskih škola iskoriste za svrhu predškolskog obrazovanja. Saopštila je da Zakon o predškolskom vaspitanju i obrazovanju predviđa mogućnost pojedinačnog rada sa djecom kroz interaktivne službe koje vrše kućne posjete porodici i djeci u udaljenim seoskim područjima i preporučila da se razmotri mogućnost njenog korišćenja.

Zaključila je da je naročito važno što je Studija pokazala da se bez dodatnih finansijskih ulaganja mogu stvoriti uslovi da sva djeca budu obuhvaćena predškolskim vaspitanjem i obrazovanjem. Istakla je da je Skupština Crne Gore saradnik i promoter Kampanje “Svi u vrtić!”, jer je zajednički cilj svih nadležnih subjekata da se svoj djeci uzrasta od 3 do 6 godina omogući boravak u predškolskim ustanovama.

Poslanik prim. dr Izet Bralić je saopštio da je Studijom detaljno prikazano stanje u predškolskom obrazovanju u Crnoj Gori. Mišljenja je da razlika u opštem razvoju i podijeljenost sjevera i juga Crne Gore postoji i u svim drugim oblastima. Iako je tri puta veći broj djece uzrasta od tri do šest godina u Rožajama od broja takve djece u Budvi, podaci pokazuju da je stopa upisa djece ovog uzrasta u predškolsko obrazovanje u Budvi 96%, a u Rožajama 10%. Mišljenja je da Ministarstvo prosvjete u dosadašnjem periodu u ovoj oblasti nije skoro ništa uradilo ili je veoma sporo preduzimalo određene aktivnosti, ocjenjujući da ni planirane mjere nijesu prilagođene potrebama na terenu, jer se planira izgradnja predškolskih ustanova u centralnom i južnom regionu, a ne na sjeveru, gdje vrtići ne postoje. Naveo je da smještajni kapaciteti na sjeveru ne postoje ili su u lošem stanju, a u Rožajama postoji samo jedan vrtić izgrađen posle Drugog svjetskog rata. Takođe, podsjetio je da se već četvrtu godinu sredstva planirana budžetom za izgradnju Dnevnog centra za djecu sa smetnjama u razvoju u Rožajama prenose u narednu budžetsku godinu i zbog određenih administrativnih barijera nijesu iskorišćena za planiranu namjenu. Ocijenio je da je u oblasti predškolskog obrazovanja stanje na sjeveru jako loše zbog čega je neophodna hitna reakcija Ministarstva prosvjete, Ministarstva zdravlja, Direkcije javnih radova i svih drugih nadležnih subjekata. Zaključio je da nije začuđujuće što se stanovnici sjevera Crne Gore masovno iseljavaju, jer ne postoji mehanizam i volja da se blagovremeno reaguje na pravi način.

Poslanik Zoran Miljanić je ukazao da je jedna od karakteristika Crne Gore bogati Jug i siromašni Sjever, za razliku od većine mediteranskih i razvijenih evropskih država. Podsjetio je na regionalne razlike u obuhvatu djece predškolskim obrazovanjem, ukazao na masovno iseljavanje građana sa sjevera Crne Gore i saopštio da je za očekivati da će se i zbog toga na sjeveru smanjiti broj djece koja pohađaju vrtiće, ali ne zbog efikasne reakcije državnih organa, već zbog iseljavanja. Složio se sa mišljenjem poslanika Bralića da se Ministarstvo prosvjete do sada nije značajnije bavilo problemima u predškolskom obrazovanju na sjeveru, ukazao da je predstavica

Ministarstva prosvjete saopštila da će se time baviti u narednom petogodišnjem periodu, ali je izrazio bojazan da će se do tada veliki broj građana sa sjevera Crne Gore iseliti. Evidentna je ekonomska kriza što ukazuje i podatak da 30% roditelja nema sredstva da šalje djecu u vrtiće. Naveo je da je nezaposlenost na sjeveru velika i da rade samo organi lokanih samouprava, dok su fabrike zatvorene. Takođe, velika udaljenost vrtića od mjesta boravka djece na sjeveru Crne Gore doprinosi da ova djeca još manje pohađaju predškolsko obrazovanje. Mišljenja je da se u skorijem periodu stanje u ovoj oblasti ne može značajnije poboljšati.

Predsjednik Odbora dr Halil Duković je istakao da nije očekivao da će se o ovoj veoma važnoj temi raspravljati sa političkog aspekta, naglašavajući da je razvoj djeteta interes oko kojeg treba da postoji jedinstvo svih subjekata i da treba zajednički raditi na dobrobiti sve djece u Crnoj Gori. Podsjetio je da su ekonomske migracije stanovništva uvijek postojale i postoje u svim državama, ukazujući da se ne iseljavaju samo građani sa sjevera Crne Gore, već i sa juga, navodeći primjer stanovnika Gradske opštine Tuzi, čiji je istovjetan broj nastanjen u Njujorku. Saopštio je da je u Americi sasvim normalno da stanovnici odlaze za poslom i boljim životom, dok se u Crnoj Gori smatra da svako treba da živi i radi u sredini gdje se rodio.

Poslanik Rešad Sijarić je saopštio da kao prosvjetni radnik poznaje sve faze razvoja djece u obrazovnom sistemu. Naveo je da su u prethodne dvije godine u Bijelom Polju izgrađena dva vrtića i ocijenio da je Ministarstvo prosvjete uradilo dosta u ovoj oblasti. Istakao je da na sjeveru postoji mnogo škola udaljenih od centra grada, kao i da roditelji nijesu dovoljno edukovani o značaju predškolskog obrazovanja. Tačno je da se djeca koja su pohađala predškolske ustanove bolje socijalizuju u školi. U nekim seoskim školama u prvom razredu uz nastavnika postoji i vaspitač, čime se pravi spona između vrtića i osnovne škole. Smatra da se u udaljenim seoskim školama mogu osnovati područna odjeljenja koja bi posjećivali vaspitača iz matičnih škola i predškolskih ustanova, što se već radi u prigradskom području Bijelog Polja. Imajući u vidu ekonomsku situaciju i probleme udaljenosti i nedostatka prostora, smatra da će se postavljeni cilj do 2020. godine teško dostići.

Arijana Vučinić Nikolić, generalna direktorka Direktorata za predškolsko i osnovno obrazovanje i vaspitanje i obrazovanje lica sa posebnim potrebama u Ministarstvu prosvjete je saopštila da je Crna Gora blagovremeno počela aktivnosti na postizanju univerzalnog obuhvata djece predškolskim obrazovanjem, jer je i Evropska unija svojim aktima planirala da do 2020. godine dostigne obuhvat od 95%. Navela je da su u periodu od 2008. do 2015. godine izgrađena dva vrtića u Bijelom Polju, jedan u Nikšiću i jedan na Žabljaku. Takođe, prostorije određenih osnovnih škola biće iskorišćene za obavljanje predškolskih aktivnosti, što je dobro jer će se na taj način djeca upoznati i sa budućom školom.

Poslanik Zoran Miljanić je izrazio nadu da Predsjednik Odbora nije shvatio njegovo izlaganje kao politizaciju navedene teme i istakao da predstavnici političkih partija imaju pravo da iznose ocjene o radu Vlade i nadležnih državnih organa. Smatra da se treba baviti uzrocima zašto nešto nije dobro, što ne znači da se u narednom periodu ne može poboljšati. Studija jasno ukazuje na probleme u predškolskom obrazovanju i mišljenja je da je Kampanja trebala početi ranije. Iako je migracija stanovništva Crne Gore bilo i u poslijeratnom periodu, sada je taj problem izražen jer brojni građani odlaze sa sjevera Crne Gore.

Poslanik prim. dr Izet Bralić je pojasnio da je govorio o stanju u Rožajama i Budvi, kao gradovima na krajnjem sjeveru i jugu Crne Gore. Smatra da bi izgradnjom seoskih vrtića bio riješen problem na sjeveru Crne Gore, a da Vlada treba da preduzme aktivnosti na rješavanju problema u sredinama gdje oni postoje.

Odgovarajući na pitanja i komentare učesnika sjednice, Šef Predstavništva UNICEF-a u Crnoj Gori je ocijenio da se situacija u predškolskom obrazovanju u Crnoj Gori od 2005. godine poboljšala, podsjećajući da je tada svega 24% šestogodišnjaka pohađalo predškolsko obrazovanje, dok ih je danas 40%. Uložen je novac u izgradnju nekoliko vrtića, čime će se smanjiti nedostatak kapaciteta u gradskim sredinama. Saopštio je da UNICEF nije bio uključen u aktivnosti u oblasti predškolskog obrazovanja u Crnoj Gori 2010. godine. Podsjetio je da su u razgovorima sa predstavnicima Ministarstva prosvjete, Ministarstva zdravlja i direktorima osnovnih škola na sjeveru Crne Gore naišli na spremnost i volju da postojeće kapacitete i pojedine prostorije u osnovnim školama i zdravstvenim ambulancama na sjeveru Crne Gore ustupe i prilagode za predškolsko obrazovanje. Takođe, ukazao je da je moguće razvijati i interaktivne servise i mobilne službe na način što bi nastavnici odlazili da obučavaju djecu u njihovim kućama kada se ustanove standardi za ovaj način organizovanja predškolskog obrazovanja. Veoma je važno imati dobro obučene nastavnike koji će raditi sa djecom.

S obzirom na izraženi problem u Rožajama, saopštio je da su zajedno sa Ministarstvom prosvjete, Opštinom i Centrom za socijalni rad utvrdili plan poboljšanja stanja kako bi se pripremio adekvatan prostor za predškolske aktivnosti. Naglasio je da će akcenat svih njihovih aktivnosti u narednom periodu biti usmjeren na opštine u kojima je obuhvat djece predškolskim obrazovanjem najmanji.

Ukazao je da djeca sa teškoćama u razvoju po podacima Svjetske zdravstvene organizacije čine 5,2 % ukupnog broja djece, a u Crnoj Gori oko 2% ove djece je obuhvaćeno predškolskim obrazovanjem, što je prilično niska stopa.

Kada je riječ o romskoj djeci saopštio je da je prilično velika stopa obuhvaćenosti ukoliko se ima u vidu njihovo siromaštvo i činjenica da u Crnoj Gori predstavljaju 7% stanovništva, a oko 20% ih je obuhvaćeno predškolskim obrazovanjem. Istakao je da je stanje u Kampu Konik pozitivno, jer je oko 80% djece iz Kampa obuhvaćeno nekim oblikom predškolskog obrazovanja.

Još jednom je ukazao na globalnu intenciju kojom se želi postići univerzalni obuhvat predškolskim obrazovanjem za svu djecu, pa i u Crnoj Gori, jer je to ključno za rani razvoj djeteta. Naglasio je da Vlada Crne Gore želi razviti sistem u kome će se voditi računa o razvoju djeteta od samog začeća, gdje će se organizovati prenatalne posjete patronažnih službi svakoj budućoj majci, a po rođenju djeteta organizovaće četiri postnatalne posjete, dok će majke iz ranjivih grupa imati postnatalne posjete sve dok dijete pođe u predškolsko. Imajući u vidu nalaze Studije UNICEF-a o perinatalnoj zaštiti djece, cilj je da se u narednom periodu ova zaštita u Crnoj Gori poboljša.

Mišljenje da o djeci mogu brinuti djede i babe i da ih ne treba slati u vrtiće nije odraz crnogorskog mentaliteta, jer prije nekoliko decenija roditelji u Ujedinjenom Kraljevstvu, Irskoj, Italiji takođe nijesu bili svjesni važnosti predškolskog obrazovanja za razvoj djeteta, istakao je Perks. Crna Gora sada prolazi kroz taj period i ulaže velike napore kako bi se okupili svi nadležni subjekti i doprinijeli jačanju svijesti o važnosti predškolskog obrazovanja. S obzirom na postojanje detaljne analize i procjene situacije, Perks je zaključio da je sada prava prilika da se realizuju navedene aktivnosti koje će uticati na ekonomski, socijalni i demokratski preobražaj društva u cjelini.

Predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode dr Halil Duković je saopštio da je važno identifikovati probleme kako bi se preduzele mjere za njihovo rješavanje, a Studija o ulaganju u rano obrazovanje djece u Crnoj Gori je ukazala na ključne probleme i mogućnost da se oni riješe na ekonomičan i isplativ način. Zaključio je da je ulaganje u rano obrazovanje djece najbolja investicija za svako društvo i da je veoma važno da svi nadležni subjekti zajedno rade na podizanju svijesti i stepena informisanosti građana o značaju predškolskog obrazovanja, naročito imajući u

vidu podatke iz istraživanja da u Crnoj Gori od ukupnog broja djece uzrasta 0–6 godina, 33,2% pohađa predškolsko obrazovanje, kao i da 30% roditelja smatra da je najbolji vid brige za djecu ako se o njima staraju članovi porodice ili dadilje. Smatra da snažan doprinos Kampanji „Svi u vrtić!“ koju realizuju Ministarstvo prosvjete i Predstavništvo UNICEF-a u Crnoj Gori treba da pruže i sve druge nadležne institucije, pa i Skupština Crne Gore preko nadležnih radnih tijela.

Predsjednik Odbora je podsjetio da, kao što se priključio kampanjama „Govorimo o mogućnostima“ (promocija inkluzije), „Naučimo ih nešto drugo“ (sprječavanje prosjačenja djece), „Svako dijete treba porodicu“ (promocije hraniteljstva), Odbor za ljudska prava i slobode je odlučio da podrži i priključi se Kampanji „Svi u vrtić!“ kako bi se zajedničkim djelovanjem svih nadležnih subjekata povećala stopa upisa djece u predškolsko obrazovanje na sjeveru Crne Gore i doprinijelo poboljšanju položaja djece u skladu sa njihovim najboljim interesom.

Sjednica je završena u 13 sati i 45 minuta.

ZAPISNIK SAČINILA
SEKRETAR ODBORA
Slava Burić

PREDSJEDNIK ODBORA
dr Halil Duković